

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.39 (3207) ●

● ЧАЦВЕР, 21 КАСТРЫЧНІКА, 2010

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Журавіны спелыя пайшлі...
Уборка ягаднага ўраджаю на палескіх плантацыях вядзецца з прымяненнем сучасных тэхналогій **Стар. 2**

Знічкі Айчыны
Стар. 3

Крылатыя вандроўнікі
У ходзе Еўрапейскіх асенніх дзён назірання за птушкамі па краіне ўлічана больш за 50 тысяч пярнатых **Стар. 4**

КАРАНІ

Да глыбіняў спрадвечнага

Унікальная фотавыстава дэманстравалася ў Нацыянальнай бібліятэцы

Іда Ганчаровіч

Звычаі, абрады, традыцыі, веды і ўменні, а таксама звязаныя з імі прылады, прадметы — гэта і ёсць нематэрыяльная культурная спадчына. Вытокі яе ў далёкай старажытнасці. Ці патрэбна ўсё гэта ў наш вірлівы час? Вядома ж, патрэбна! Бо без адметнай культуры народ — толькі назва, пустая абалонка. З гэтай культурнай адметнасці зарадзілася, вырасла і наша дзяржаўнасць. Менавіта праз унікальны культурны рэсурс, які ярка ўвасабляе духоўны патэнцыял нацыі, можна зразумець ментальныя асаблівасці як нашых продкаў, так і мільёнаў людзей, якія сёння жывуць у Беларусі. Магчыма, шматлікія з тых традыцый стагоддзямі і “заточвалі” такія характэрныя рысы беларусаў, пра якія скажа кожны, хто хоць аднойчы пабыў у нас: працавітасць, адкрытасць, талерантнасць, міралюбства, гасціннасць...

Многія абрады і звычаі, якія шануем мы і цяпер, бяруць пачатак з часоў язычніцтва: раней яны ўвогуле былі непарушнымі заповедзямі і абавязкова выконваліся ў паўсядзённасці. Возьмем

Народныя традыцыі ёсць каму перадаць

будаўніцтва хаты. Гэта заўсёды было свята, і трэба было ведаць мноства вялікіх і малых хітрасцяў, каб зрабіць усё правільна. Гаспадар грунтоўна падбіраў месца для будоўлі, неабходныя матэрыялы. А

ці ведаеце вы, што на выбранае пад будоўлю месца і па сёння дасведчаныя ў народнай традыцыі вясцоўцы ставяць гладыш і апускаюць туды павука? Калі за ноч павук сплятае ў сваёй схованцы павуцін-

не, — значыць, і месца пад чалавечае жылло выбрана ўдала. І яшчэ на будаўніцтва хаты ніколі не бралі паваленыя бурай дрэвы. А чаму тарэц даху беларускай хаты раней заўсёды закрываў канёк аль-

бо перакрываваў рогі? Бо лічылася, што менавіта конь і каза ахоўваюць хату ад ліха ды ўсялякіх бедаў. Гэтых жывёл беларусы шанавалі.

Цяпер, вядома ж, іншы час: навукова-тэхнічны прагрэс, глабалізацыя, уніфікацыя... Усе гэтыя працэсы могуць прывесці да знішчэння своеасаблівасці, унікальнасці культуры любой нацыі. І галоўнай мэтай гэтай — першай! — фотавыставы нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі было — паказаць усё лепшае, што атрымалі ў спадчыну беларусы ад продкаў. Паказаць, асэнсаваць, засвоіць — і, ствараючы новае, не забыць, захаваць галоўнае, што дае выток нашай нацыянальнай самабытнасці.

Выстава — гэта 40 фотаработ, прычым зрабілі іх аўтары як айчыныя, так і замежныя — з Літвы, Польшчы і нават Японіі. Што характэрна: усе адлюстраваныя элементы нематэрыяльнай культурнай спадчыны існуюць сёння ў рэальных жыццёвых акалічэннях. Яны да таго ж узяты цяпер пад ахову дзяржавы і ўключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь. → **Стар. 4**

ВЕСТКИ

Культурная спадчына

Інстытут культуры Беларусі ў бліжэйшы час зоймецца распрацоўкай праекта праграмы “Беларусы ў свеце”

Ініцыятарам стварэння ўстанова выступіла Міністэрства культуры Беларусі. Урад краіны прыняў адпаведнае рашэнне. Прыярытэты ў дзейнасці Інстытута — навукова-метадалагічнае, прагнозна-аналітычнае забеспячэнне дзейнасці ўсёй сферы культуры і мастацтва краіны, а таксама павышэнне кваліфікацыі супрацоўнікаў культуры і мастацтва. Інстытут пачынае працаваць ужо сёлета.

У Міністэрстве культуры патлумачылі: ІКБ ствараецца на базе цяперашняга Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў, які выходзіць са складу Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. У ліку галоўных мэтай дзейнасці Інстытута — шырокая прэзентацыя айчынай культуры і мастацтва за мяжой, а таксама актывізацыя супрацоўніцтва з беларусамі замежжа, у тым ліку з грамадскім аб'яднаннем “Згуртаванне беларусаў свету “Бацькаўшчына”. У бліжэйшы час Інстытут зоймецца распрацоўкай праекта праграмы “Беларусы ў свеце”.

Яшчэ адзін кірунак работы новага Інстытута — забеспячэнне дзейнасці Камісіі пры Савеце Міністраў Беларусі па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і ўвядзенні ў навуковы і культурны абарот нацыянальных культурных каштоўнасцяў, якія знаходзяцца за межамі Беларусі, а таксама пытанні аховы гісторыка-культурнай спадчыны. Для гэтага плануецца стварыць адпаведны аддзел Інстытута.

У структуру ўстанова адукацыі “Інстытут культуры Беларусі” будзе ўключаны Цэнтр захавання спадчыны вуснай традыцыі беларусаў Універсітэта культуры і мастацтваў. Як лічаць спецыялісты, стварэнне такога комплекснага, гэта значыць навукова-метадычнага, інфармацыйна-аналітычнага, прагнознага і практычнага цэнтра развіцця культуры Беларусі — гэта неабходная ўмова для таго, каб забяспечыць сістэмнае, эфектыўнае развіццё сферы культуры краіны на перспектыву.

Самае цёплае слова

Мама, матуля... Гэтыя ласкавыя словы часта гучалі і ў сем'ях, і на афіцыйных імпрэзах у Дзень маці, які па традыцыі шырока святкуецца ў Беларусі 14 кастрычніка.

Пётр Арэшка

У Мінгарвыканкаме, абласных, раённых адміністрацыях былі ўрачыстыя прыёмы, ушаноўвалі шматдзетных маці. Яны пачулі сардэчныя словы, атрымалі падзячныя лісты, кветкі, падарункі. Ордэнам Маці ўганараваны тыя, хто нарадзіў 5 і больш дзяцей. А такіх, напрыклад, цяпер толькі на Гродзеншчыне 526, на Міншчыне

— больш за 9 тысяч. У Мінску ж штогод больш за тысячу сем'яў набываюць статус шматдзетных. У краіне шмат робіцца ў іх падтрымку, ім ідзе адрасная дапамога. Павышэнне нараджальнасці ў апошнія гады сведчыць: падтрымка дзяржавы тут эфектыўная і своечасовая. “Быць шматдзетнай мамай зусім нескладана, — гаварыла на ўрачыстасці ў ратушы Мінска адна з такіх матуляў Наталля Кавалёнак. — Са-

мае цяжкае — выхаваць адно дзіця. Калі ж у сям'і іх пяцёра і больш, то варта толькі правільна ўсё арганізаваць. Вось наша сям'я збіраецца ўвечар за сталом, і гэта сапраўднае свята!”

З нагоды Дня маці ў Капылі заклалі Алею матчынай славы з рабін, а ў Гродне паблізу Свята-Пакроўскага кафедральнага сабора адкрылі кампазіцыю “Пакроў Прасвятой Багародзіцы” — яе зрабіў гродзенскі

Прасвятая Багародзіца ў Гродне

скульптар Уладзімір Панцялееў. Трохметровая скульптура выліта з бронзы, яе вышыня разам з манументам з граніту — крыху больш за 4 метры. Кампазіцыя узводзілася ў асноўным на сродкі мецэнатаў, адкрыццё прымеркавана і да 110-годдзя Гродзенскай праваслаўнай епархіі.

ТРАДЫЦЫ

Клікала ў дарогу маладосць

Нашы землякі, якія ў свой час працавалі на ўдарных будоўлях па камсамольскіх пуцёўках, не парываюць сувязяў з Радзімай

Іван Ждановіч

Магнітка, Камсамольск-на-Амуры, цаліна, Байкала-Амурская магістраль — толькі самыя вядомыя з дзясяткаў ударных аб'ектаў камсамольска-маладзёжнага клопату савецкага мінулага. А згадаем яшчэ шэфства камсамолу над флотам Балтыкі: тысячы нашых землякоў атрымалі жыццёвую загартоўку на ваенных караблях. Многія і далей пайшлі “морам па жыцці”. Нібы велізарны міксер, камсамол закручваў у плынь рамантыкі, працы і змагання на карысць Радзімы мільёны юнакоў і дзяўчат. Наш знакаміты зямляк Пётр Клімук, напрыклад, перадаў у Музей камсамолу Беларусі, дзе доўгі час збіраліся экспанаты, і свой камсамольскі білет, і скафандр, у якім ён пабываў у космасе. Пётр Ільіч, як і іншыя знакамітыя людзі, удзельнічаў у камсамольскіх з'ездах, часта

сустрэкаўся з моладдзю. Старэйшыя помняць: камсамольцаў не палохалі цяжкасці, яны ехалі туды, дзе патрэбны былі іх сілы, веды, гарачыя сэрцы.

Такая згадка да месца, бо нядаўна, 25 верасня, у Беларусі прайшоў шэраг мерапрыемстваў з нагоды юбілею: 90-годдзя камсамолу краіны. Хоць праводзілі іх арганізацыі Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі — ён прадаўжае цяпер камсамольскія традыцыі — аднак і сотні тысяч людзей старэйшага пакалення па праву лічаць свята сваім. Між іншым, варта ўдакладніць: першыя камсамольскія ячэйкі на Міншчыне, паводле архіўных дакументаў, з'явіліся ўвосень 1918 года. “Я гэта ведаю дакладна, бо грунтоўна вывучала гісторыю маладзёжнага руху, рыхтавала і пытанне пра дату нараджэння камсамолу Беларусі на пленум ЛКСМБ у другой палове 80-х, — гарача

гаворыць Нэлі Курганова, якая раней узначальвала музейную групу пры ЦК камсамолу. — А ў кароткі час, калі з лютага 1919-га існавала Літоўска-Беларуская рэспубліка, і ўвогуле былі аб'яднаныя ЦК камсамолу і партыі Літвы і Беларусі. У архівах захоўваюцца такія камсамольскія білеты. Аднак у савецкі час было б вялікай смеласцю для беларускага камсамолу пераглядаць дату свайго нараджэння. І таму ўдзельнікі пленума “пытанне разгледзелі”, ды кардынальнае рашэнне па ім не прынялі. Я думаю, да гэтай гісторыі варта вярнуцца даследчыкам маладзёжнага руху. Цяпер увесь камсамольскі архіў перададзены і захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы. Між іншым, добра вядома: да Вялікай Айчыннай вайны беларускі камсамол вёў радавод з 1918 года, гэта лёгка ўстанавіць па публікацыях у даваеннай прэсе. А пасля вайны, з 1945-га,

3 прэміяй БРСМ спявачку Алесю віншуе кампазітар Ігар Лучанок

калі ЛКСМБ за гераічны ўдзел у барацьбе з фашызмам быў узнагароджаны ордэнам Баявога Чырвонага Сцяга, адлік жыцця беларускага камсамолу пачалі ўжо з 1920 года”.

Нядаўна ў рэдакцыі мы атрымалі ліст з Масквы. Даслаў яго Сяргей Кандыбовіч, які нарадзіўся ў Мінску, у свой час служыў на Украіне, актыўна ўдзельнічаў у камсамольскім руху, выбіраўся нават членам ЦК камсамолу Украіны. Цяпер Сяргей Львовіч — доктар навук, старшыня Савета рэгіянальнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі “Беларусы Масквы”. З ліста вынікае: актыўна аўтаноміі плануе

напрыканцы кастрычніка правесці вечар-сустрэчу ветэранаў камсамолу Беларусі “Гэта наша з табой біяграфія”, прысвечаную 90-годдзю ўтварэння ЛКСМБ, у Маскоўскім доме нацыянальнасцяў. У праграме вечара прадугледжана дэманстрацыя дакументальных фільмаў пра камсамол Беларусі, выступленне ветэранаў ЛКСМБ, святочная канцэртная праграма.

І яшчэ не забудземся: 29 кастрычніка — Дзень нараджэння ВЛКСМ. Таксама добрая нагода сабрацца землякам-беларусам з камсамольскімі радкамі ў біяграфіях...

На прадпрыемстве “Беларускія журавіны” ў Пінскім раёне ягады вырошчваюць на 85 гектарах

УРАДЖАЙ—2010

Журавіны спелыя пайшлі...

Уборка ягаднага ўраджаю на палескіх плантацыях вядзецца з прымяненнем самых сучасных тэхналогій

Іван Іванаў

Штогод увосень паглядзець на такое незвычайнае відовішча на Палессе ахвотна вязджаюць журналісты. Сам працэс механізаваў уборкі вельмі ўраджае. Зрэшты, гэта бачна і на фотаздымку. Кожны, хто хоць аднойчы сам паспрабаваў збіраць журавіны, ведае: цяжкая і марудная гэта праца. А тут каштоўныя экспертны тавар вылоўліваюць наўпрост з вады, ды яшчэ і тонамі. Гэта і ёсць сучасная тэхналогія.

Вядома ж, у палескім краі, дзе шмат балот, і чырвоных журавінаў багата, асабліва ў спрыяльныя гады. Між іншым, папулярныя матчыны мову, беларусы часта дэманструюць яе мілагучнасць вось гэтым словам: жу-ра-ві-ны! А як любяць яго паэты! І ў загаловах, дарэчы, вынесены адзін такі радок з папулярнай песні ансамбля “Вера-сы”. Пагадзіцеся, рускае “клюква”

ў такім спаборніцтве прайграе... Аднак вернемся з вышынь паэзіі на балоцістую, ды ўрадлівую зямлю: нарыхтоўцаў каштоўных журавіны ў вялікай колькасці — праблематычна. Вось і заняліся спачатку вучоныя, а цяпер і прадпрыемствы людзі журавінавымі, а таксама буйковымі плантацыямі.

Справу пачыналі энтузіясты ў Ганцавіцкім лягасе больш за 20 гадоў таму. І сёння, дарэчы, пад Ганцавічамі працуе адзіная ў Беларусі Ганцавіцкая доследна-эксперыментальная база — адно з падраздзяленняў Нацыянальнай акадэміі навук і Цэнтральнага батанічнага сада. На станцыі не ставіцца мэта даць ягадны вал любой цаной — там вучоныя, аграномы праводзяць у асноўным розныя доследы і эксперыменты, якія паспрыяюць развіццю ягадавытворчасці ў далейшым.

А вось у Пінскім раёне, дзе на пачатку кастрычніка зроблены прыгожыя здымкі, працуе вялікае

сельскагаспадарчае прадпрыемства “Беларускія журавіны”. Ягады вырошчваюцца на вялікіх чэках, якія абсталяваны спецыяльнымі сістэмамі паліва. Падбіраюцца і сарты, якія ўстойлівыя да не надта далікатнай машынай уборкі. І вось увосень, калі журавіны высываюць, то чэкі цалкам заліваюць вадой. Потым на плантацыю выходзяць трактары, яны спецыяльнымі матавіламі збіваюць ягады. А далей ужо вытворцы ягад працуюць амаль як рыбакі: плывучымі бонамі падцягваюць ураджай да берага. І ўжо транспарцірамі загрузаюць каштоўны ўлоў у кантэйнеры.

Між іншым, прадпрыемства “Беларускія журавіны” прадае сваю вітамінную прадукцыю не толькі ў Беларусі, але і за мяжу: у Расію, Германію, Вялікабрытанію, Італію, Польшчу і іншыя краіны. Так што будзьце гатовы да сустрэчы з карыснай і прыгожай зямлячкай-журавінкай у любым месцы свету...

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Талін гаворыць па-беларуску

Я прыехаў у Эстонію два гады таму вучыцца ў магістратуры аддзялення “Міжнародныя зносіны” Талінскага тэхнічнага ўніверсітэта. І ўлюбіўся ў гэту прыгожую краіну, у стары Талін. Быў здзіўлены, калі даведаўся: тут у радыёэфір рэгулярна выходзіць праграма на беларускай мове “Бацькаўшчына”. Паслухаў яе... Пра беларускую культуру гаварылі вельмі спрощана. Нашы драмікі ды каўбаскі, вядома, смачныя, але ж культура багацей ды глыбей. Як чалавек актыўны, даслаў тады кіраўніцтву Радыё-4 ліст з прапановамі. Яны там спадабаліся, праз месяц я стаў адным з аўтараў “Бацькаўшчыны”.

Радыёстанцыя Радыё-4, на хвалях якой гучыць беларуская перадача, — частка структуры грамадска-прававога тэлебачання і радыё Эстоніі. Кіруе ёй рада назіральнікаў, у якую ўваходзяць прадстаўнікі ад палітычных сілаў, грамадства, творчай інтэлігенцыі краіны. Сюды ўключаны два тэлеканалы — ETV-1 і ETV-2 — і шэраг радыёстанцыяў. З тэлеканала ETV-2 выходзяць праграмы на рускай мове, а адна з радыёстанцыяў, Радыё-4, з’яўляецца рускамоўнай. Праграма “Бацькаўшчына” выходзіць у эфір кожныя тры першыя нядзелі штомесяца, з 19.15 да 20.00. Нас можна слухаць і праз інтэрнэт з сайта Радыё-4 (<http://r4.err.ee/rukuulaotse>). На працягу тыдня перадача захоўваецца ў архіве сайта, і ў тых, хто не паспеў паслухаць прамы эфір, ёсць мажлівасць пачуць яе ў запісе.

Самі аўтары праграмы, а нас двое, намагаюцца, каб эфір быў прамы. Ніна Савінава робіць штомесяц нібы ўводную перадачу. Яна любіць запраسیць да сябе ў студыю гасцей ці вы-

весці ў эфір тэлефанаванні слухачоў. Атрымліваецца жыва, хоць і малаінфармацыйна. Эфір спадарыні Ніны разлічаны на слухачоў старэйшага ўзросту, гучыць тут класічная і народная музыка, абмяркоўваюцца адпаведныя тэмы. Я ж, другі аўтар “Бацькаўшчыны”, арыентуюся на больш шырокі спектр слухачоў. Для моладзі гучыць сучасная беларуская музыка розных стыляў, для старэйшага пакалення — віншаванні з днямі нараджэнняў прадстаўнікоў дыяспары. Рэгулярна падаем сюжэты, звязаныя з праявамі беларускай культуры ў Эстоніі, прыездам цікавых гасцей з Беларусі.

Ля мікрафона — Артур Цурбакоў

Практычна ў кожную праграму ўключаны блок на 15 хвілін, прысвечаны літаратуры. У канцы кожнай маёй перадачы ў форме дыялогу з Алесяй Цурбакавай ці Ганнай Гамс я тлумачу значэнне і вымаўленне беларускіх словаў на пэўную тэму: кватэра, сям’я, кухня... Так мы дапамагаем землякам у Эстоніі памятаць родную мову. У кожнай маёй перадачы ладзіцца сувязь з журналістамі з Мінска, і найчасцей Кацярына Ткачэнка па тэлефоне распавядае пра навіны Беларусі, гістарычныя даты, новыя кнігі, тэатральныя пастаноўкі і музычныя альбомы.

Артур Цурбакоў, Талін

Знічкі Анчыны

Днямі пошта прынесла з Гомеля ліст ад паэта і празаіка Юрыя Фатнева. Ён расказвае пра свае Санкт-пецярбургскія і маскоўскія сцежкі, дзеліцца ўражаннімі ад сустрэч з рускімі літаратарамі. Лёс у пісьменніка няпросты. Давялося павандраваць нямала па колішніх савецкіх прасторах, часам і вымушана. А вось асеў жа ў Гомелі, знайшоў тут сваю другую радзіму. І падумалася мне пра безліч імён ураджэнцаў гэтага старажытнага горада, якіх таксама лёс выправіў у іншыя краі-старонкі...

Алесь Карлюкевіч

Сярод тых, хто падаўся з Гомеля ў свет — Мірон Барысавіч Вальфон (1880 — 1932). Публіцыст, выдавецкі работнік, кнігазнаўца, энцыклапедыст, удзельнік рэвалюцыйнага руху ў Беларусі і Расіі. У 1931 годзе быў адзначаны званнем заслужанага дзеяча навукі Расіі. У 1899 — 1901 гадах з'яўляўся членам Гомельскага камітэта РСДРП, за падпольную рэвалюцыйную работу яго арыштоўвалі, ён сядзеў у турме. 22 красавіка 1901 года трапіў за кратаў у трэці раз: за прыналежнасць да сацыял-дэмакратычных гурткоў, арганізаваных у Гомелі, Быхаве, Ветцы, — і быў высланы на 4 гады ва Усходнюю Сібір. Вярнуўшыся, Вальфон працаваў у Палескім камітэце РСДРП, кіраваў арганізацыямі Магілёўскага раёна. З 1905 года ён — супрацоўнік маскоўскага выдавецтва "Просвещение".

Мірон Барысавіч быў на пачатку "іскраўцамі", пасля расколу РСДРП далучыўся да меншавікоў, у 17-м канчаткова разарваў з імі. Удзельнічаў у грамадзянскай вайне ва Украіне. З 1921-га — у Дзяржвыдаце РСФСР. Сумесна з легендар-

Гомель. Памятник графу Паскевічу. Пач. XX ст.

Гомель. Памятник Панятоўскаму. Пач. XX ст.

ным палярнікам і матэматыкам Ота Юльевичам Шмідтам (таксама, дарэчы, нашым земляком: ён родам з Магілёва) у 1923 — 1924 гадах распрацаваў план, які стаў асновай для стварэння ў 1930 годзе Аб'яднання дзяржаўных кніжна-часопісных выдавецтваў РСФСР (ОГИЗ). Быў намеснікам галоўнага рэдактара Малой Савецкай Энцыклапедыі і памочнікам галоўнага рэдактара Вялікай Савецкай Энцыклапедыі. Адзін з заснавальнікаў Навукова-даследчага інстытута Аб'яднання дзяржаўных кніжна-часопісных выдавецтваў РСФСР (ОГИЗ). Вальфон — адзін з асноўных дакладчыкаў на нарадзе па кнігавыданні ў снежні 1931-га, што, праўда, паўплывала на своеасаблівы вынік у справе палітызацыі кніжнай галіны: падштурхнула некаторых тэарэтыкаў да абвясчэння кнігазнаўства буржуазнай лжэнавукай. Плён маласімпатэчны, ды не будзем з вышыні часу станавіцца суддзямі. Першыя выступленні М. Вальфона ў друку адносяцца да 1899 — 1900 гадоў, у нелегальных гектаграфічных часопісах "Борьба" і "Дэр Кампф". Пазней ён — пазаштатны карэспандэнт пецяярбургскай газеты "Восточное обозрение", з 1905-га друкуецца ў Вялікай Энцыклапедыі "Просвещение". Аўтар кнігі "Нарысы грамадазнаўства" (1922, 12-е выд. — 1930), "Курс палітэканоміі" (1923, 4-е выд. — 1924), "Эканамічныя формы СССР" (1923, 7-е выд. — 1928), "Чаму вучыць палітэканомія" (1925), "Нарысы гістарычнага матэры-

Гомель. 1918 год.

Гомель. Жаночая гімназія Пач. XX ст.

Гомель. Праэбражэнскае вучылішча. Пач. XX ст.

Гомель. Вакзал. Пач. XX ст.

ялізму" (1929) і інш. Відавочна, па многіх пытаннях папулярызатар марксізму быў першапраходцам. Многія работы перакладзены на англійскую, грузінскую, нямецкую, польскую, украінскую, узбекскую, якуцкую і іншыя мовы. Біяграфія, словам, унікальная. Але ў Беларусі пра Вальфона забыліся нават згадаць пры стварэнні "Беларускай Энцыклапедыі". Праўда, цяпер выдаюцца рэгіянальныя энцыклапедыі — пэўна, там вучонаму, кнігазнаўцу знойдзецца месца.

А вось фігура Рыгора Рыгоравіча Шпілеўскага (нарадзіўся ў Гомелі ў 1900 годзе) магла быць засакрэчанай па зразумелых прычынах. У 1930 годзе маладога камандзіра 10-га чыгуначнага палка адпраўляюць на вучобу ў Ваенную Акадэмію імя М. В. Фрунзе. З чэрвеня 1933-га Рыгор Шпілеўскі — у распраджэнні Разведупраўлення Рабоча-сялянскай Чырвонай Арміі. Ужо ў 1936 годзе наш зямляк узначалвае аддзяленне "Х", якое займалася разведдзейнасцю ў Іспаніі і вакол яе. За выкананне адказных заданняў Рыгора Рыгоравіча ўзнагароджваюць ордэнам Чырвонай Зоркі, а ў 1938-м звальняюць з арміі і арыштоўваюць. Праз некалькі месяцаў — расстрэл.

Крыху маладзейшым спасцігаў подых старажытных муроў, адкрываў таямніцы гомельскіх храмаў Леў Аронаў (нарадзіўся ў 1909 годзе). У 1925 — 1930 гадах вучыўся на выяўленча-дэкаратыўным аддзяленні Ленінградскага вучылішча заахвочвання мастацтваў. З 1934 года пастаянна ўдзельнічаў у мастацкіх выстаўках. Разам з мас-

Гомель. Фельдмаршалская вуліца. Пач. XX ст.

такамі Л. Зеніным, А. Ржэзнікавым, М. Дабрасердавым і А. Пейсавічам стварыў аб'яднанне "Група пяці". Восенню 1940-га адважны наватары наладзілі аднайменную праграмную выстаўку. Крокі па тых часінах, трэба заўважыць, самахвярныя. Пазней Леў Аронаў жыве ў Маскве. Вельмі актыўна супрацоўнічаў з Усерасійскім таварыствам аховы помнікаў гісторыі і культуры. Мо падштурхоўвала яго да гэтага клопату і памяць пра старажытнасці беларускія?.. Вялікі раздзел творчай спадчыны ўраджэнца Гомеля можна аднесці да "паэтыкі рускай вёскі". Многія работы жывапісца і графіка прысвечаны асэнсаванню культуры, побыту, гістарычнага ландшафта народаў Расіі: калмыкаў, інгушаў, чачэнцаў, башкіраў, татарцаў і іншых. Аронаў быў уважлівы і да тэмы яднання чалавека з прыродай. Работы нашага земляка захоўваюцца ў калекцыях Трацякоўскай галерэі, Рускага музея, Гравюрнага кабінета Музея выяўленчага мастацтва імя А. С. Пушкіна. Памёр мастак у Маскве.

Не меней цікавы лёс і ў нашага сучасніка Аляксандра Рыгоравіча Ісачанкі (нарадзіўся ў Гомелі ў

1922 годзе). Цяпер жыве ў Санкт-Пецярбургу. А. Ісачанка — рускі географ, фізіка-географ, ландшафтназнаўца, картограф. Доўгі час працаваў на геаграфічным факультэце Ленінградскага дзяржуніверсітэта. Выдаў літаральна дзясяткі падручнікаў і манаграфій па самых розных пытаннях фізічнай, экалагічнай геаграфіі. З самых нядаўніх — "Ландшафтная структура Зямлі, рассяленне, прыродакарыстанне" (Санкт-Пецярбург, 2008 год).

Спрычыніўшыся толькі да некаторых лёсаў ураджэнцаў Гомеля, мы яшчэ раз нагадалі, наколькі блізкія сувязі ў нашай старонкі з Расіяй. Фактычна Беларусь заўжды была донарам расійскай навукі, культуры. І гэта падштурхоўвае да многіх разваг. Найперш скіраваных у рэчышча асэнсавання еднасці нашых краін і нашых народаў. Пра гэта — і наша ліставанне з паэтам і празаікам Юрыем Фатневым, які, жывучы ў Гомелі, працуе на ніве рускай літаратуры, рускага слова. Тым і цікавы, спадзяюся, не толькі чытачу Беларусі, але і Расіі таксама.

© В поісках
утрачэннаго

Паштоўкі
з калекцыі
Уладзіміра
Ліхадзедава

КАРАНІ

Да глыбіняў спрадвечнага

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Вось фотаздымкі, зробленыя пад час абраду "Калядныя цары" ў вёсцы Семежава Капыльскага раёна Мінскай вобласці. Дарэчы, гэта — першы беларускі элемент, занесены ў Сусветны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны. У абрадзе цікава перапляліся матывы як Каляднага карнавала, так і народнай драмы "Цар Максімільян". У ім удзельнічаюць маладыя мужчыны і юнакі (так званыя "цары"), апранутыя ў спецыяльныя строі — белыя штаны і світкі. На галовах у "цароў" — высокія шапкі з разнаколернымі папяровымі стужкамі. Працэсія "цароў" на Шчодры вечар, з 13 на 14 студзеня, наведвае хаты вяскоўцаў і разыгрывае сюжэт з драмы "Цар Максімільян". Пасля адбываецца традыцыйнае віншаванне гаспадароў, а таксама, як прынята і пры калядаванні, адорванне ўдзельнікаў абраду. Ёсць адметнасць і ў каляднага абраду "Шчадрэц" у вёсцы Рог, што ў Салігорскім раёне Міншчыны: там персанаж Дзед, які ўдзельнічае ў "Шчадрацы", надзявае берасцяную маску-шапку.

Непаўторны каларыт народных святаў прываблівае моладзь

Беларускае шапавальства — уменне ўручную валяць (біць) валёнкі — таксама прэтэндуе на сусветную вядомасць. Шапавальства і цяпер пашырана ў Дрыбінскім раёне Магілёўшчыны, вядома там ад пачатку XIX стагоддзя. Прылады працы ў шапавала

вельмі простыя: драўляныя калодкі ды правідла. Дарэчы, пры вырабе валёнкаў і сённа там не выкарыстоўваюцца аніякія хімікаты — толькі гарачая вада. І, аказваецца, у майстроў-шапавалаў ёсць свая мова, прычым у іх прафесійным слоўніку каля ты-

сячы словаў. Магчыма, такім чынам майстры аберагалі некалі таямніцы майстэрства? Зразумець іх размовы старонняму чалавеку немажліва. А цяпер пры гісторыка-этнаграфічным музеі Дрыбіна ёсць майстэрня, дзе ўнікальнаму рамяству навучаюць дзяцей.

Гісторыка-культурнай спадчынай спецыялісты называюць матэрыяльныя і нематэрыяльныя каштоўнасці, створаныя народам Беларусі, якія маюць вялікае значэнне для захавання і развіцця нацыянальнай самбытнасці, з'яўляюцца сведкамі нястомнай працы нашых продкаў, іх таленту і творчага пошуку. Усяго ж на 2010 год у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Беларусі ўключаны 4911 помнікаў археалогіі, архітэктуры, горадабудаўніцтва, гісторыі, мастацтва, запаведных мясцін. Сярод іх толькі 52 элементы нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Няшмат... Як сцвярджаюць этнографы, гісторыкі, мастацтвазнаўцы, іх у нас значна больш, таму спісы будуць папаўняцца. Галоўнае ж — каб усе гэтыя традыцыі, абрады, рамёствы не сталі проста музейнымі экспанатамі ці ўнікальнымі фотаздымкамі. Варта пастарацца, каб жылі яны побач з намі — і ў нас! — паўнакроўным жыццём і перадаваліся як найкаштоўная спадчына з пакалення ў пакаленне.

РАДАВОД

Каля родных бяроз

Дрэвы дапамагаюць людзям аднавіць душэўную раўнавагу

Бярозы пры сядзібе Раісы Рахацэвіч з вёскі Баравікі, што на Дзяржыншчыне, такія прыгожыя ўвосень! Увесну адорваюць сокам гаспадыню і яе суседзяў, у летнюю спёку — ствараюць прахалоду. Беластволая прыгажуня на Беларусі спрадвечу ў пашане. Гаючае лісце, гаючыя здольнасці мае сок, грыб чага, аматары папарыцца ў лазні любяць бярозавыя венікі. У міфах, паэзіі бяроза — дрэва-ахоўнік, якое сімвалізуе жаночы пачатак. А колькі вершаў ёй прысвечана! Для Раісы Апанасаўны яе бярозы — гэта алея памяці пра бацьку-ветэрана. Яна, расказвае, родам з вёскі Майскае Чэрыкаўскага раёна. Скончыла зааветтэхнікум, працавала на Магілёўшчыны. А замуж выйшла за ураджэнца Дзяржыншчыны, сям'я пусціла карані ў Баравіках. Кіраўніцтва калгаса "Праўда" дапамагло дом пабудавач. На навасельле прыязджаў і бацька Раісы, Апанас Яфрэмавіч Пацюшкін. Ён, вялікі аматар прыроды, і параіў маладым пасадзіць ля сядзібы бярозавую алею. Прычым сам дапамагаў знайсці ў лесе дрэўцы, удзельнічаў у пасадцы. Прайшло 25 гадоў... Белая алея, больш за дваццаць дрэваў, вельмі ўпрыгожвае вёску. І нагадвае людзям пра салдата-пераможцу.

Для Раісы Рахацэвіч яе бярозы — гэта памяць пра бацьку

Сібір, Казахстан... У 35-м бацьку прызвалі ў армію, быў на Фінскай вайне, пасля цяжкага ранення вярнуўся дадому. У час вайны фашысты праводзілі аблавы, у адну з іх трапіў і Апанас Яфрэмавіч. Прайшоў праз Магілёўскі канцлагер, збег і неўзабаве стаў байцом Чырвонай арміі. Усю вайну быў сапёрам, абясшкодзіў не адну сотню мінаў, асколкі насіў і ў цэле... А Перамогу сустрэў у Кёнігсбергу, быў і на Далёкім Усходзе, пакуль не капітулявалі японскія мілітарысты.

Вярнуўся Апанас Яфрэмавіч у Майскае, да сям'і кавалерам двух ордэнаў Славы, са шматлікімі медалямі. Там пасадзіў пладовы сад, завёў пчол. У 1995-м яго не стала. Але і сёння яго сад у вёсцы Майскае, бярозавая алея ў Баравіках

радуюць людзей. Дзеці Раісы Апанасаўны, Алег і Ірына, жывуць і працуюць у Мінску, часта наведваюць яе, дапамагаюць гаспадарцы. Ёсць дзве ўнучкі і праўнучак Арсень. З гонарам расказваючы пра іх, Раіса Апанасаўна кажа: "Нашто лепшы клад, калі ў дзетках лад?". Разам з сёстрамі — Клаўдзія жыве ў Санкт-Пецярбургу, Тамара — у суседняй Бяліцкаўшчыне — і дзецмы яна наведвае магілы бацькоў у Майскім. Не парываецца сувязь пакаленняў... А калі, бывае, жанчыну адольвае сум ці трывога, яна падыходзіць да адной з бяроз, прытульваецца да яе. І, гаворыць, становіцца лягчэй на душы — быццам пагаманіла з татачкам...

Лявон Целеш, г. Дзяржынск.

НАВАКОЛЛЕ

Крылатыя вандроўнікі

У ходзе Еўрапейскіх асенніх дзён назірання за птушкамі па краіне ўлічана больш за 50 тысяч пярнатых

Насця Круталевіч

Звычайна акцыі такія праходзяць у еўрапейскіх краінах у першыя тры дні кастрычніка. Сёлета пад час дзён наглядаў за птушкамі ў Беларусі ўлічана больш за 50 тысяч пярнатых 135 відаў. Акцыя традыцыйна ладзіцца прадстаўнікамі міжнароднай арганізацыі Birdlife International з мэтай "адцягнуць людзей ад паўсядзённых клопатаў і звярнуць іх увагу на прыроду, праблемы пярнатых". Сёлета мерапрыемства праходзіла з удзелам Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя і Міністэрства адукацыі. Удзельнікі акцыі фіксавалі віды птушак, якія трапілі ў поле іх зроку, іх колькасць і паведамлялі звесткі нацыянальнаму арганізатару акцыі.

Па словах прадстаўніка грамадскай арганізацыі "Ахова птушак Бацькаўшчыны" Дзяніса Кіцеля, у Беларусі найболей часта сустракаюцца шэрая варона, звычайны шпак, качкі. Сярод рэдкіх відаў адзначаліся вялікія белыя чаплі і арланы. Да таго ж у Мінску назіралі малую валасянку, на вадасховішчы ў

Маларыцкім раёне — сокала-сапсана, у Брэсце — сокала-пустэльгу.

Усяго ў Еўрапейскіх асенніх днях наглядаў за птушкамі ў 28 краінах, што падтрымалі акцыю, удзельнічала больш за 50 тысяч чалавек, якія ўлічылі каля 2 мільёнаў 700 тысяч птушак. Між іншым, Беларусь заняла трэцяе месца па колькасці ўдзельнікаў акцыі: каля чатырох тысяч чалавек. На першым месцы Іспанія, дзе заявіла пра сябе 31 тысяча ўдзельнікаў, на другім — Швейцарыя: больш за 6 тысяч чалавек.

І вялікія бакланы — нашы птушкі